

Maroko 2013

1.den Vydali jsme se na cestu ve směru Norimberk, Heilbron, Karlsruhe, Mulhouse, Dijon, Lyon, Nimes, Perpignan, Girona, Lloret de Mar.

2.den Odpoledne jsme přešli španělskou hranici a dorazili do katalánského letoviska **Lloret de Mar** (40 000 obyv.), kde jsme se ubytovali na hotelu nedaleko centra. Při procházce jsme se podívali ke kostelu Sant Roma, který je směsicí románského, byzantského, gotického i modernistického slohu. V dobách ohrožení byl útočištěm před tureckými a alžírskými piráty. Nakonec jsme se zastavili u bronzové sochy Žena námořníka z roku 1966, která se stala symbolem města.

3.den Po snídani jsme se vydali na jih. Projížděli jsme kolem aglomerace katalánské metropole **Barcelony**. Minuly jsme také **Tarragonu** plnou římských i středověkých památek, kde jsme zastavili u krásně zachovalé části aqueductu z časů císaře Augusta. Přešli jsme deltu řeky **Ebro** a po vyhlídkové jízdě mezi sady pomerančovníků a citronovníků podél **Costy del Azahar** (Pobřeží pomerančového květu) jsme pokračovali k městečku **Peniscola** (8000 obyv.). Centrum starého města leží na skalnatém poloostrově spojeném s pevninou úzkou šíjí s plážemi po obou stranách. Staré město je obehnané mohutnými hradbami, za kterými se skrývají úzké uličky s mnoha krásnými zákoutími. Nad vši tou nádherou se tyčí hrad, který byl na začátku 15. stol. sídlem vzdoropapeže **Benedicta XIII.**, vlastním jménem Pedro de Luna. Minuli jsme **Valencii** (2 300 000 obyv.) Podél pobřeží Costa Blanca jsme dojeli k **Alicante** (300 000 obyv.) Odpoledne jsme projížděli předhůřím nejvyššího španělského pohorí **Sierra Nevady**. Projížděli jsme také kolem **Granady** a **Malagy** a k večeru dorazili do letoviska na **Costa del Sol** (Slunečné pobřeží) **Torremolinos** (65 000 obyv.). Zde jsme se ubytovali. Na místě **Torremolinos** stávala fénická kolonie Saduce, v době římské tu žilo na 2000 lidí. Maurové v 8. stol. tu začali stavět první mlýny. Odsud také pochází jméno města **Torremolinos-Mlýnská věž**. Po pádu Granady roku 1492 bylo až do 17. stol. cílem útoků afrických pirátů. Od 50. let 20. stol. se tu začal rozvíjet turistický ruch, který dnes tvoří hlavní zdroj příjmů obyvatel města.

4.den Po snídani jsme se vydali podél pobřeží **Costa del Sol** do přístavu **Algeciras**. Projížděli jsme kolem britské kolonie **Gibraltar** (30 000 obyv.) V roce 711 tu přistál arabský vojevůdce z Tangeru **Tárik Ibn Zijád** a zahájil tak invazi na Pyrenejský poloostrov. Název Gibraltar je odvozen od Džebel al Tárik (Tárikova hora). Kastilci skálu vyrvali muslimům v roce 1462. V roce 1704 ve válkách o dědictví španělské dobyla **Gibraltar** anglo-holandská flotila. Velká Británie si na mírových jednáních roku 1713 nechala smluvně stvrdit své držení skály. Většina z 30 000 obyvatel dodnes chce zachovat status quo. Hlavním pilířem ekonomiky je zde turismus a také přístavní a finanční služby. Skála je vysoká 426 m, jedná se o veliký vápencový hřeben protkaný kilometry vojenských tunelů. Mluví se zde anglicky, ale téměř všichni ovládají také španělštinu.

Po hodině plavby z **Algeciras** jsme přistáli v **Ceutě**, autonomní španělské enklávě na africkém území. Ceuta je teritorium o velikosti necelých 20 km², na kterém žije téměř 80 tisíc obyvatel. Ceuťané jsou národnostním a náboženským mixem katolických Španělů, muslimských Berberů a Arabů, ale i Indů a Židů. Všechny etnické skupiny zde žijí ve vzájemné toleranci. Strategická poloha předurčila Ceutu k bohatým dějinám. Její jméno pravděpodobně pochází z římského období a latinského výrazu pro sedm pahorků. Výraz „septum“ se promítl i do jejího arabského názvu „Sebta“. Po antických Římanech ani po Arabech se však v Ceutě žádné významné památky nedochovaly, jak jsme se na vlastní oči přesvědčili. Již 600 let je ovládána z Evropy. Roku 1415 ji získal pro Portugalsko princ Jindřich Mořeplavec, od roku 1580 je Ceuta španělská. Město má evropský nádech a vesměs křesťanské památky. Hlavnímu náměstí dominují kostely zasvěcené patronce města, Panně Marii. Katedrála stojí na místě mešity a byla v průběhu věků několikrát přestavována, naposledy ve 20. století. Barokní podobu si uchoval o něco menší kostel Panny Marie africké. Odsud začal roku 1936 své tažení proti levicovým silám ve Španělsku generál Franco. Válečné dějiny připomíná pevnost Svatého Filipa z přelomu 16. a 17. století. Ta si uchovala i vodní příkop.

Po krátké procházce městem zbyl čas také na odpočinek na pláži.

Zatímco geograficky jsme na půdu Afriky vstoupili po vylodění v Ceutě, politické hranice jsme překonávali až za městem. Pevninské hranice španělské enklávy a zároveň Evropské unie obepíná 11 km dlouhá železná opona,

jejímž jedinou propustí je silniční hraniční přechod. Po hodině hraničních procedur jsme vjeli na území **Marockého království**.

Maroko je nejzápadnější zemí arabského a islámského světa. Rozprostírá se na ploše více než 700tisíc km², což představuje desetinásobek rozlohy České republiky. Páteří království je pohoří Atlas, které horou Djebel Toubkal dosahuje výšky 4167m. V severní Africe není žádná vyšší hora. Na severu Maroko omývá Středomoří moře a na západě ho rámuje Atlantik. Z východu do něj zasahuje největší světová poušť, Sahara. Maroko obývá téměř 40milion lidí, z toho polovinu tvoří Berbeři, původní obyvatelé severní Afriky, polovinu Arabové, kteří se tady usazovali od 8.století. Maroko je konstituční monarchií. Současný král Mohamed VI. stejně jako jeho předchůdci pochází z rodu Alaouitů, potomků proroka Mohameda. Maroko patří k nejdemokratičtějším a hospodářsky nejsilnějším státům Afriky. Po staletí bylo mocným sultanátem, který si udržel nezávislost na evropských velmocích i na osmanských Turcích, kteří do své říše zahrnuli téměř celou severní Afriku. Kolonií bylo jen necelých 50 let, když v letech 1912 až 1956 jádro země ovládali Francouzi a severní pobřeží spolu s teritoriem dnešní Západní Sahary na jihu okupovali Španělé. Kolonisté po sobě zanechali dopravní infrastrukturu, moderní předměstí evropského stíhu, přístav Casablanca i vinice. Francie má dodnes v Maroku velký vliv a francouzština je nejpreferovanějším cizím jazykem v zemi.

Po vyhlídkové jízdě podél Gibraltarské úžiny během které se nám otvíraly krásné výhledy na hory Rif ve vnitrozemí, na supermoderní nový tangerský přístav i na španělské pobřeží u Tarify jsme dorazili do Tangeru.

Tanger má s předměstími 700tisíc obyvatel a je tak pátým největším městem v zemi. Již od antiky patří mezi nejvýznamnější přístavy severní Afriky a dokáže tak těžit ze své polohy na rozhraní Gibraltarské úžiny a Atlantiku. V letech 1923 až 1956 měl status svobodného města pod kontrolou světových velmocí. Na předměstí Tangeru jsme strávili svou první marockou noc.

5.den Po snídani jsme se vydali na prohlídku města. Začali jsme ji na náměstí **Place de France** s kavárnou **Café Paris**, jež byla v době mezi světovými válkami rejdištěm špiónů i exulantů z rozličných koutů světa. Atmosféra Tangeru té doby ožívá v kultovním hollywoodském filmu Casablanca. Jméno bulváru, náměstí, kavárny i budova okázalého francouzského konzulátu vypovídají o tom, která země měla i v době statusu svobodného města v Tangeru navrch. Z vyhlídky **Belvedere** jsme se zadívali směrem k přístavu, který nyní slouží jen trajektové dopravě a nepřekypuje provozem jako v minulém století. Tangerský obchodní přístav je dnes posunutý o několik kilometrů na východ, do Gibraltarské úžiny. O tom, že i Angličané uplatňovali svůj vliv v Tangeru, vypráví malý anglikánský hřbitov s **kostelem Svatého Ondřeje**, který pochází z 19.století. Na něm jsme si ukázali náhrobek kronikáře Maroka konce 19. a začátku 20.stol **Waltera Harrise**. V 17.století patřil Tanger Angličanům. Český rytec Václav Hollar ho tehdy ztvárnil jako evropsky vyhlížející město. Vstupní branou do Afriky byl Tanger i pro Spojené státy americké, které roku 1777 ve městě otevřely své vůbec první velvyslanectví ve světě. Na rozjímání o nitkách západních mocenských vlivů jsme neměli moc času, neboť se před námi vynořilo panorama tangerské mediny, jejíž podoba je ryze arabská. Vysvětlili jsme si, že termínem „**medina**“ se v Maroku označují hradbami obklopená historická centra. Tady kopíruje kopec, jemuž dominuje kasba, jak Arabové označují pevnosti. U náměstí Grand Socco jsme si prošli velmi zajímavou tržnicí, kde na nás určitě nejvíce zapůsobil trh s rybami. Uličkou Stříbrotepců jsme vstoupili do **mellahu**, jak se v Maroku nazývají židovské čtvrti. Ještě před sto lety Židé tvořili čtvrtinu obyvatel Tangeru a byli vyhlášeni jako zruční stříbrotepci a šperkaři. Mellahem jsme došli na **Petit Socco**, jedno nejmenších náměstí na světě. V minulém století bylo dekadentní tvář města s nevěstinci, drogovými dealery a prostitutky. Chodívali sem bohémové, kteří si v polovině 20.století oblíbili Tanger pro jeho uvolněnou atmosféru. V kavárnách tady sedávali beatníci jako Paul Bowles, Alan Ginsberg nebo Jack Kerouack. **Velká mešita** z konce 17.století byla první významnou islámskou stavbou, která se nám postavila do cesty. Nechal ji vybudovat sultán Moulay Ismail, poté co roku 1684 dobyl město na Angličanech a obratem mu dával arabskou podobu. Z vyhlídky u přístavu jsme pohlédli na kasbu, jejíž hlavní památkou je **Dar el Makhzen**, královský palác, budovaný od 17. do 20.století. V době, kdy Francouzi okupovali Maroko, v paláci našel azyl sesazený sultán. Archeologické muzeum v jejích útrobach soustřeďuje několik nálezů ze starověkého Volubilis a připomíná antické město Tingis, které dalo jméno dnešnímu městu i celé římské provincii, která zahrnovala severozápadní Afriku a nesla název Mauritania Tingitana. Město na rozhraní Středomoří a tehdy tajemného a nekonečného Atlantiku mělo pro Římany velký strategický význam. Jen nás mrzelo, že jeho architektura zmizela v průběhu věků a antické památky tudíž Tanger nemá.

Z Tangeru jsme uháněli podél Atlantiku směrem k jihu a připomněli si antickou báji o zahradách Hesperidek, které pečovaly o strom, jenž plodil zlatá jablka. Právě pro ně se vypravil silák Herakles. Z Řecka se přeplavil do Libye a putoval na západ až k Atlantiku, aby si je někde v oblasti Tangeru utrl ze stromu. Možná ne náhodou se mandarinky v 17.století dostaly na evropské stoly právě z Tangeru a například v angličtině se jim podle místa původu stále říká „tangerin“.

Odpoledne jsme navštívili hlavní město **Rabat**, které dnes tvoří dvojměstí se **Salé** (1.7 mil.obyv.) Prohlídku jsme začali u **Hassanovy věže**, jež byla hlavním minaretem velké mešity z časů **Yacoba el-Mansoura**, nejvýznamnějšího panovníka dynastie **Almohadů**, z druhé pol.12.stol. Dnes se zde nachází mauzoleum **Mohameda V.**, prvního novodobého vládcce Maroka po skončení francouzského protektorátu. V mauzoleu je také pohřben **Hasan II.**, otec nynějšího krále Mohameda VI. Nedaleko se nachází **Chellah**, prý nejromantičtější místo v celém Maroku. Chellah pro nás byl architektonickou čítankou dávných dějin města. Ve starověku se zde nacházelo centrum města Sala, které založili Féničané a přestavěli Římané. Ve 13. a ve 14.století. Když Maroku vládli sultáni z berberského rodu Merinidů, byl tento prostor opevněn a v jeho vnitřku vyrostl klášter (zavvija) s mauzolei. Při procházce Chellahem jsme minuli základy budov obklopujících antické fórum, všimli si marabutu, hrobky uctívaného islámského světce, a prohlédli si hrobku merinidského krále Aboua El Hassana a jeho milované manželky Shamsy ed Douny. Stavba je dnes v ruinách a kromě duší zemřelých ji obývají již jen čápi a volavky. Klapot jejich dlouhých zobáků vytváří charakteristickou zvukovou kulisu. Vedle mauzolea se nachází nádrž, v níž chovají úhoře. Marocké ženy jim už od středověku nosí vařená vajíčka a věří, že jim tento skutek přinese štěstí při otěhotnění a porodu. **Chellah** tak není je mrtvou památkou z učebnic architektury, ale duchovně a emotivně živým a díky čápům i hlasitým místem.

Dále jsme si prohlédli část opevnění města ,areál **královského paláce** z pol.19.stol nám zůstal uzavřen. Nakonec jsme **branou Oudaia** (Bab el Kebir), jejíž geometrické a rostlinné ornamenty vytváří optický klam jakéhosi vířivého pohybu. Uvnitř pevnosti nás zaujalo městečko složené z bílo-modře omítnutých domů i nejstarší rabatská mešita. Architektura pevnostní čtvrti nezapře andaluský původ a vypovídá tak o muslimských přistěhovalcích z jižního Španělska, kteří v Rabatu našli útočiště poté, co byli vyhnáni ze své vlasti. Na začátku 17.století dal jejich příchod tehdy skomírajícímu Rabatu nový impuls. Z ochozu kasby jsme se v zapadajícím slunci pokochali pohledem na ústí řeky **Bou Regreg** do rozbouřeného Atlantiku i na protilehlé město **Sale**, které je dnes součástí rabatské aglomerace a v minulosti bylo srdcem pirátské republiky, jejíž desperáti vzdorovali marockým sultánům i odvetným výpravám evropských mocností. V zajetí pirátů ze Sale se ocitl i anglický spisovatel Daniel Dafoe, autor Robinsona Crusoa. O dávné revoltě dnes vypovídá opevněné panorama. Pohnutou historii zřejmě připomínají i hroby před hradbami tohoto obávaného pirátského hnízda. Přenocovali jsme na hotelu v Rabatu.

6.den Stylově po dálnici jsme přijeli do moderního velkoměsta, **Casablanky**. Počtem více než 3,5 miliónů obyvatel jde o největší město v zemi. V Casablanca se koncentruje marocké hospodářství. Více než polovina průmyslové produkce pochází z tohoto města. Jeho přístav patří k největším v Africe.

Casablanca je moderním velkoměstem s novou zástavbou a absencí cenných historických památek, neboť kolonisty uměle zřízený přístav začal prosperovat až na začátku 20.století, kdy ho obklopilo mnohem víc staveb než jeden bílý dům, jak zní ze španělštiny překlad jeho jména. To se zrodilo v 16.století, kdy se o toto místo přetahovali Portugalci a Španělé. Za francouzského protektorátu se Casablanca stala nejživějším marockým městem a v éře novodobého státu svou roli ještě posílila. Prosperující město nových výškových činžáku obklopují chudinské slumy přistěhovalců z venkova. My jsme do Casablanky nepřišli dělat byznys, a proto jsme co nejrychleji projeli po jeho bulvárech a zamířili k **mešitě Hasana II.**, která je od roku 1993, kdy byla dokončena, jednou z největších turistických atrakcí Maroka. Otec současného krále se nechal inspirovat u svého středověkého předchůdce Yacouba al Mansoura, ale na rozdíl od něj své dílo dokončil. Tato mešita sice není největší na světě (zaujímá třetí místo), avšak má primát v Africe a její minaret je výškou 210m dokonce nejvyšší náboženskou stavbou na zeměkouli. Svatyně byla postavena z peněz, kterými lidovou sbírkou přispěli snad všichni Marokánci. Francouzský architekt **Michel Pinseau** ji částečně postavil na moři, neboť dle koránu má Alláh svůj trůn na vodě. Mešita je technickým unikátem, protože disponuje otvírací střechou, aby se mohla lépe větrat, vytápěnou podlahou, aby v zimě při modlitbách nestudila, a nechybí jí ani elektronicky ovládané dveře. Moderní doba však nepoznamenává její architekturu, která vychází z marockých tradic a nechybí jí řemeslně

opracované dekorace z cedrového dřeva, umělecké štuky, mramorové obklady, křišťálové lustry nebo islámsky zelená střecha. Uvnitř nechybí rekvizity každé mešity, jako jsou ornamentálně vykládaný výklenek **mihráb**, jenž ukazuje směr modlitby k posvátné Mekce, a kazatelna **minbar**. Dovnitř se vejde až 25 tisíc lidí. Na přilehlém venkovním prostoru se může modlit dalších 80tisíc muslimů. Podzemní prostory mešity mají být v budoucnosti využívány jako lázně, arabsky **hammam**. Mešita byla pro nás nevěřící uzavřena z důvodu konání svátku **Id al adhá (Svátek oběti)**. Obětováním beránka si muslimské rodiny připomínají Abrahámovu oběť Isaka, kterou měl dokázat poslušnost Bohu, na poslední chvíli Bůh zastavil Abrahámovu ruku a dal mu obětovat beránka místo syna. Abrahám (Ibrahim) je jedním z uznávaných proroků v Islámu, jeho syn Ismael je považován za praotce všech Arabů. Celé město bylo plné beránků, na ulicích hořeli hranice s ovčími hlavami, po schodech domů tekla ovčí krev. Lidé navštěvují mešitu a poté tráví svátek doma.

Prázdným městem jsme se prošli za nejkrásnějšími budovami postavenými v novomaurském stylu architektem **Henri Prostem**. Prefektura, budova soudu, pošty či banka Al Maghrib jsou francouzskou idealizací tradičního maurského stylu. Došli jsme až k bývalé katedrále Sacre Coeur.

Odpoledne jsme přešli do **Fesu**, kde jsme se ubytovali. Ještě večer jsme se prošli po bulváru Hassana II až k bráně královského paláce a na okraj mediny Fezu Jdid.

7.den Fes leží v hornaté krajině mezi pohořím Rif a Středním Atlasem. V jeho aglomeraci žije 1,2 miliónu obyvatel, což z něj činí třetí největší marocké město. Fes založil na konci 8.století **Moulay Idriss**, první marocký vládce, a okamžitě z něj učinil metropoli svého státu. Za vlády berberských dynastií Almoravidů a Almohadů se mocenské centrum přesunulo do Marrákeše, avšak ve 13.století si Fes jako své sídlo vybrali merinidské sultáni a ten s přestávkami zůstal hlavním městem Maroka až do roku 1912, kdy si Francouzi jako metropoli svého protektorátu vybrali Rabat. Dodnes je jedním ze čtyř sídelních královských měst. Fes je zaslouženě památkou UNESCO, neboť má největší a nejmohavější medinu v Africe. Jeho jméno se do světového povědomí zapsalo i díky tradiční muslimské pokrývce hlavy, jež se nazývá právě podle svého původu.

Fes se skládá ze čtyř částí: nového marockého města, **Ville Nouvelle**, které vybudovali Francouzi za protektorátu a ve kterém se nacházel i náš hotel, středověkého merinidského města **Fes El Djedid** a staré mediny, zvané **Fes El Bali**. Už od středověku je obehnan 20km dlouhou zdí, podél níž jsme chvíli jeli. Zastavili jsme před branou do královského paláce ze 14.stol. Ukázali jsme si židovskou čtvrť a potom jsme začali stoupat k pevnosti **Burj Sud**, již v 16.století ji nechal vystavět sultán Moulay Ahmed El Mansour z arabského královského rodu Saadů. Z ochozu pevnosti jsme se společně s naším místním průvodcem podívali na panorama velkoměsta. Fes je jedinečný nejen svou historií a památkami, ale i tradičními řemesly, které se mnohdy v nezměněné podobě provozují už staletí. Během naší exkurze jsme se seznámili s prací hrnčírů, mědirytců nebo koželuhů. Řemeslníci pracují s tradičními technologiemi i přírodními materiály. U hrnčírů jsme viděli, že jako palivo do pecí se překvapivě používají pecky z oliv. Potom jsme již zamířili do labyrintu středověkého Fesu. Ten vytváří změř devíti tisíc uliček a dodnes ho obývá minimálně 200tisíc lidí, tedy stejně jako v dobách největší slávy města, kdy ve 14.století patřil mezi největší města světa. Obyvatelé mediny žijí ve stejném prostředí jako jejich předci ve středověku. Podobně jako v antickém Římě jsou domy orientovány do dvorů a do uliček většinou nemají ani okna. Nechybí tu stovky mešit, desítky veřejných lázní (hammámů) a fontán.

Nejdříve jsme zamířili do čtvrti koželuhů, kde se kůže zpracovávají a barví stejným způsobem jako před stovkami let. Navštívili jsme **koželužnu**. Zde jsme si vyslechli výklad o práci v dílně. Kůže jsou do koželužny svázeny na zádech oslíků přes celé město. Následně jsou jedna po druhé vyčištěny a zbaveny zbytků srsti. Pomocí nejrůznějších chemikálií jako jsou vápno, sulfidy, kyselina sírová, chromové soli a také holubí trus nebo kravská moč se kůže stane jemnou a zároveň tvárnou. Následuje praní a pečlivé barvení. Po celé ploše koželužny jsou rozmístěny hliněné kádě s odlišnými barevnými odstíny. U každé kádě pak stojí mistr koželuh či jeho pomocník, který neustále propírá kůži v barevné lázni a dohlíží na to, aby kůže byly zbarveny rovnoměrně. Po několika hodinách či dnech barevné lázně je kůže konečně hotová. Horké marocké slunce vysuší nabarvenou kůži za několik hodin. Pak už zbývá jen ušít typické marocké pantofle, kabelky, opasky či cokoli jiného. Po exkurzi do světa tradičních řemesel jsme se začali věnovat historii a jejím monumentům. Zastavili jsme se u **mauzolea Idrise II.**, jehož zelenou kuželovitou střechu jsme viděli už z vyhlídky nad městem. Představuje ústřední dominantu mediny. Idriss II. na začátku 9.století navázal na svého otce a z nově založeného Fesu učinil

prosperující metropoli. Byl druhým představitelem idrissovské dynastie, prvního královského rodu, jenž vládl Maroku. Mauzoleum jsme si podobně jako většinu islámských památek mohli prohlédnout pouze zvenku. Marokánci do mauzolea přicházejí s prosbami a věří, že jim svatý patron města pomůže překonat životní překážky. Když jsme si následně prohlédli typický výškový palác - riád, v němž dnes sídlí prodejna koberců, a vyšplhali na jeho vyhlídkovou terasu, měli jsme přímo pod sebou **Kairuanskou mešitu** (Karaouline), jednu z největších afrických islámských svatyní. Budovala se a rozšiřovala od poloviny 9.století, dnes má podobu ze 12.století a pojme více než 20tisíc lidí. Byla vystavěna v podobném stylu jako Velká mešita ve španělské Cordobě. Pro nemuslimy bohužel není přístupná a tak jsme se museli spokojit pouze s pohledem z terasy a procházkou po jejím obvodu. V roce 859 byla při mešitě zřízena vůbec první **univerzita** na světě. Kromě islámu se zde studovalo právo, astronomie, matematika a další vědy. V 10.století zde nabyl vzdělání i budoucí papež Silvestr II., jenž se pak v Evropě zasloužil o rozšíření znalostí arabské algebry. Ve 12.stol. tu přednášeli córdobští učenci Maimonides či Averroes. Vyučující přednášeli a diskutovali se svými studenty v koutech nádvoří Kairuanské mešity. Svým názvem odkazuje svatyně i univerzita na svaté islámské město Kairuan na území dnešního Tuniska, odkud v 9.století do Fesu přišli mnozí učenci. K univerzitě přiléhala knihovna, která byla jednou z nejobsáhlejších v celém islámském světě. Odpočali jsme si v krásném středověkém karavanseraji z jehož střechy byl hezký výhled na střechy mediny. Na starý Fes, který je dodnes rozčleněn do jednotlivých čtvrtí podle řemesel, jsme se podívali ještě od merenidských hrobek nedaleko severní saadské pevnosti. Fes v naší paměti zůstal rozlehlým labyrintem stále živé mediny, městem tradičních řemesel, obchodu, středověkých památek i vědy.

Zvlněnou krajinou olivových hájů a polí jsme přejížděli do antického města **Volubilis**. Po časové přímce jsme se přesunuli do antického období, kdy se tady ještě volně potulovali sloni nebo lvi. Již tehdy se zde lisoval olivový olej, o čemž svědčí archeologické nálezy desítek mlýnů s lisy na olej. Volubilis byl založen někdy v období starověké berberské Mauretánie ještě před jejím připojení k římské říši. Sídli tady král Juba II., jenž vládl severozápadní Africe v době, kdy se Octavianus Augustus zmocnil Egypta. O několik desítek let později římské legie vpochovaly i do Volubilisu. Město se latinizovalo a v průběhu 2. a 3.století n.l. dostalo dnešní podobu. Tehdy tu žilo zhruba 20tisíc lidí. Volubilis byl střediskem zemědělského kraje a Římu dodával obilí, olej i exotická zvířata do gladiátorských arén. V 8.století město ještě existovalo, neboť se v něm usadil svatý **Moulay Idriss**, pozdější první král Maroka. V 17.století nechal opuštěné město zplundrovat a mramor odtáhnout do **Meknesu** sultán **Moulay Ismail**. Pro současné návštěvníky město zpřístupnili maroťtí a francouzští archeologové v první polovině 20.století. Volubilis byl druhá památka UNESCO, kterou jsme si v Maroku prohlédli. Prohlídku jsme zahájili u domu s mozaikami mořských tvorů a mytického pěvce Orfea. V archeologickém areálu jsme si ukázali základy domů bohatých obchodníků a úředníků. Většina z nich měla ústřední vytápění a mozaikové podlahy, některé disponovaly i vlastními lázněmi. V jiném domě jsme si prohlédli mozaiky. Nejdříve jsme se zastavili u domu Venušina průvodu, který má mozaiky s mytologickými motivy s Herkulovými činy. Prošli jsme se po Decumanu, hlavní ulici antického Volubilisu. Ta byla z jedné strany ohraničena Tingiskou branou a z té druhé ji rámoval Caracallův oblouk z roku 217 n.l., jenž se dochoval dodnes, avšak bez reliéfové a sochařské výzdoby. V blízkosti oblouku jsme navštívili městský nevěstinec. Na fóru jsme si ukázali Kapitol, ústřední chrám zasvěcený Jupiterovi, Junoně a Minervě. Dnes ho místo božské trojice obývá čáp, jehož hnízdo korunovalo jeden ze sloupů. Největší zachovalou stavbou Volubilisu zůstává bazilika, někdejší soudní a správní budova. Nakonec jsme se zastavili u domu Venušina průvodu, který má mozaiky s mytologickými motivy včetně bohyně lovu – Diany, která vystupuje z lázně.

Pokračovali jsme do města **Moulay Idriss, které bylo** vybudováno na západním úbočí pohoří Zerhoun a svým tvarem zdálky připomíná dvouhrbého velblouda s Idrissovým mauzoleem uprostřed mezi hrby. Městečko vzniklo kolem hrobky zakladatele marockého státu a pravnuka proroka Mohameda, který tady byl roku 792 otráven, prý přímo na příkaz bagdáského kalify Harúna ar Rašída. Pro muslimy je Moulay Idriss nejposvátnějším místem v Maroku. Podle zdejší představy vynahradí sedm návštěv tohoto mauzolea pouť do Mekky. Ještě před sto lety měli nevěřící zakázaný vstup do města, před dvaceti lety tu nesměli pobývat po setmění a dnes je pro ně nepřístupná jen hrobka a přilehlá svatyně. V městečku jsme se příkrými uličkami vyšplhali k madrase z první poloviny 20.století. Její minaret má jako jediný v zemi válcovitý tvar. Místní průvodce nás zavedl až na terasu, odkud se nám otevřel pohled na mauzoleum Moulaye Idrisse I., jež má

podobu z konce 17.století, kdy ho zrenovoval sultán Moulay Ismail. Nakonec jsme zastavili před bariérou oddělující posvátný okrsek, kam nemají nevěřící přístup.

Opět jsme přenocovali ve Fesu.

8.den Uprostřed zvlněné středomořské krajiny porostlé vinicemi a olivovými háji, mezi pohořími Zerhoun na severu a Střední Atlas na jihu leží město **Meknes**, stejně jako Fes jedno ze sídel marockých králů a památka UNESCO. **Meknes** má více než půl milionu obyvatel a patří mezi největší města v zemi. Za Francouzů byl hlavní vojenskou základnou pro severní Maroko, ale největší rozkvět prožíval na přelomu 17. a 18.století, kdy byl za sultána Moulaye Ismaila metropolí říše, která zasahovala až do černé Afriky. V té době kolem města vyrostly pásy hradeb v délce zhruba 40 kilometrů. Meknes je úzce spojen s postavou **Moulaye Ismaila**, druhého panovníka alaouitské dynastie, jež vládne v Maroku dodnes. Byl to člověk až horečně aktivní. Svou nezkrotnou energií vybíjel v četných válkách, v posedlosti zabíjením (prý má na přímo na svědomí desetitisíce zavražděných lidí), v sexu (ve svém harému měl stovky otrokyň, se kterými měl možná až tisíc potomků) a v neposlední řadě v realizaci stavebního programu, na kterém se sám podílel i jako architekt. V Maroku po sobě zanechal stovky památek. My sami jsme budovy vystavěné nebo přestavěné z jeho iniciativy viděli v Tangeru, Fesu nebo Moulay Idriss a nyní jsme měli před sebou prohlídku jeho sídelního města. Moulay Ismail vládl 55 let a byl současně králem Slunce Ludvíka XIV. Oba se vzájemně respektovali, posílali si dary, avšak francouzský panovník nevyhověl žádosti o vydání jedné ze svých dcer do harému marockého sultána. Moulay Ismail vybudoval z černých otroků prakticky neporazitelnou armádu o 150tisících mužích. Slavil s ní úspěchy při výpravách na jih, ale i na severní pobřeží, když se mu podařilo vytlačit z Maroka Angličany, Portugalce i Španěly. Válečné úspěchy a prorokova krev, která mu kolovala v žilách, z něj udělala národního hrdinu a světce. Naše první kroky v Meknesu tak vedly nejdříve k jeho mauzoleu. Hrobka bylo dokončena krátce po panovníkově smrti a je významnou památkou první poloviny 18.století. Pro Marokánce jde o posvátné místo. Přicházejí sem, aby zde dostali požehnání. Mauzoleum se nachází v prostoru někdejší rezidence Moulaye Ismaila, která se svou okázalostí měla vyrovnat francouzskému Versailles. Většina budov byla v průběhu věků zničena a část je součástí nepřístupného královského paláce, a proto pro turisty vedle mauzolea zůstává nejvýraznější budovou komplexu Bab el Mansour, nejmonumentálnější brána v Maroku. Její dekorace vychází ze středověkého almohadského vzoru, mramorové sloupy, které jsou součástí její výzdoby, pochází z antického Volubilis. **Bab el Mansour** dnes není průchozí a její interiér slouží jako galerie. Prošli jsme se po ústředním náměstí **Hedim**, které je výsledkem přestavby města za vlády Moulaye Ismaila a u vezírova paláce z konce 19.století jsme se ponořili do síku (tržiště) mediny. Jeho labyrintem jsme se propletli až k nejvýznamnější památce, madrase **Bou Inania**, pojmenované podle merinidského sultána, za jehož panování byla v první polovině 14.století vybudována. Plnila funkci vysokoškolské koleje, náboženské školy, mešity a internátu. Byla vystavěna v podobném dekorativním maurském stylu jako Alhambra ve španělské Granadě. Studentské cely mají skvostné zástěny z vyřezávaného cedrového dřeva. Z terasovitě střechy madrasy jsme viděli zhruba stejně starou sousední Velkou mešitu, včetně jejího minaretu, který je zdoben pro Meknes charakteristicky zeleným pásem z dlaždiček. Meknes na nás zapůsobil kolekcí ze skvostných architektonických památek, připomínky Moulaye Ismaila a živých trhů, zabalenou do středomořsky vyhlížející krajiny.

Z Meknesu jsme zvolna stoupali do výšin **Středního Atlasu**. Tento masív ve svých nejvyšších partiích překonává výšku 3300m. Představuje přírodní hradbu, která odděluje středomořsky vyhlížející krajinu od pouště. Atlas má jméno po bájném titánovi, který tady nesl nebeskou tíhu. Podle mýtu mu s tímto úkolem na chvíli pomohl silák Herakles, když putoval do zahrad Hesperidek. Dnešní pohoří Atlas je prý zkamenělý titán, jenž se proměnil ve skálu poté, co pohlédl do tváře stvůrné Medúzy. Projeli jsme horským městečkem Azrou, které je střediskem zimních sportů. Sníh tu leží čtyři měsíce v roce, o čemž vypovídají i sněhové zábrany u silnice. Nad Azrou začíná **cedrový les**. Cedry atlantické kdysi pokrývaly daleko větší území než dnes, avšak pro své kvalitní pevné a zároveň lehké dřevo byly těženy už od starověku. Mohli bychom o tom vyprávět, neboť v madrasách ve Fesu či v Meknesu jsme obdivovali výzdobu z cedrového dřeva. Kromě člověka škodí cedrovým lesům i **makakové**, kteří jsou jeho stálými obyvateli. Opice ožirají pupeny a olupují kůru z kmenů těchto vzácných stromů. Na makaky jsme narazili, když jsme se vydali fotit cedrový les. Při průjezdu Středním Atlasem jsme viděli, že většina jeho úbočí je odlesněna. Busem jsme překonali průsmyk Col du Zac ve výšce 2180 m a pak sjeli do údolí, kde leží město Midelt. Z něj jsme následně vystoupali až do pasu Tiz-n-Tairhemt (průmyk velbloudice) ve výšce 1900 m, to jsme již překonávali nejvyšší pohoří severní Afriky, **Vysoký Atlas**. Už za soumraku jsme sjeli do saharské

oblasti palmerie údolí Ziz. Nejkrásnější scenérii nabízí **Ziz** severně od Erfoudu, kde si razí cestu kaňonem, v němž jsme se na vyhlídce zastavili. V Zizu jsme zastavili u Tunelu legionářů z pol. 30 let. a poprvé setkali s hliněnými ksoury, které stojí na pustině v těsné blízkosti zelené oázy. Už za tmy jsme dorazili do oázy **Erfoud**.

9.den __Ráno jsme se probudili ve stylovém hotelu v prostoru největší pouště na světě. Plochou 9milionů km² zasahuje do deseti severoafrických států. **Erfoud** patří do jejího prostoru. Je to nové město, vybudované v době francouzského protektorátu. Cizinecká legie tady měla svou základnu. Město leží na okraji Tafilaltu, saharských oáz, kde začínaly a končily karavanní trasy napříč Saharou až do Timbuktu na území dnešního Mali. Kupci vyváželi z Maroka zbraně, textilie a koření a naopak z jihu dováželi zlato a otroky. Z oáz Tafilaltu pochází i současný královský rod Alaoutů. Dnes je Tafilalt mekkou mineralogů a výletníků do pouště.

Dopoledne jsme navštívili továrnu na spracovávání mramoru a fosílií v Erfoudu a dále velmi rušný souk ve městě. Potom jsme zamířili na jedno z nalezišť s otisky zkamenělin, a pak jsme se najatými džípy vydali ke zhruba 50km vzdáleným písečným dunám **Erg Chebbi**. Prožívali jsme pocity účastníků slavné rallye Paříž – Dakar, která marockou Saharou vedla každoročně až do roku 2008, kdy kvůli hrozbě teroristických útoků musela být zrušena. Po hodině jízdy jsme zastavili poblíž beduínské osady **Merzouga**. Alžírskou hranici jsme měli na dosah a před námi se rýsoval více než 200 metrů vysoký, 10 kilometrů široký a téměř 30 kilometrů dlouhý písečný přesyp, největší duna v Maroku. Pokračovali jsme k hotýlku Jasmína, kde jsme se vydali na výstup na jednu z majestátných dun. Nikdo z nás nakonec nepřesedlal na jednohrbého velblouda, kteří jsou už dob antiky nezbytnou rekvizitou saharských plání. Unesou 200kg náklad, takže zvládnou přepravit i dva lidi. Díky speciálnímu metabolismu vydrží velbloud dva dny bez vody, pak najednou vypije až 150 litrů. I o takových parametrech jsme mohli přemýšlet, když jsme v doprovodu místních modrých Berberů stoupali na vrcholové partie písečných dun, abychom mohli dát za pravdu americko-marockému spisovateli Paulu Bowlesovi: „*Jakmile vstoupíte na Saharu, ať poprvé či podesáté, ihned vás zaujme její tichost. Neuvěřitelné absolutní ticho, které se rozhostí, když opustíte město. Dále je zde obloha, před kterou všechny ostatní oblohy rozpačitě blednou. Tvoří vždy středobod krajiny, celistvá a zářivá. Při západu slunce se od obzoru zvedá ostrý, zvlněný stín, který rozděluje oblohu na úsek světla a úsek tmy. Když všechno denní světlo zmizí a vesmír je posetý hvězdami, má obloha stále barvu syté, planoucí modři, která je nejtemnější přímo nad hlavou a bledne směrem k obzoru, takže se nikdy zcela nesetmí.*“

Opět jsme přenocovali v Erfoudu.

10.den

Po překonání Středního a Vysokého Atlasu jsme se neocitli jen v prostoru Sahary, ale zároveň na teritoriu, kde převládá berberské etnikum nad Araby. Berbeři jsou původní obyvatelé Maroka a dodnes žijí prakticky po celé severní Africe. Podobně jako starověcí Egyptané jsou hamitského původu a se semitskými Araby si etnicky nejsou příliš blízcí. Berbeři mají jméno, které dávali antičtí Řekové a Římané národům, jež žily za obzorem jejich civilizace. Ve starověku Berbeři vytvořili numidské nebo mauretánské království. Pravděpodobně osídlili i Kanárské ostrovy a tajemní Guačové, kteří tam po sobě zanechali několik pyramid, byli berberského původu. Berbeři začali ztrácet svou identitu v 7. a 8.století, kdy si Arabové bleskově podmanili celou severní Afriku. Berberům vyhovoval islám více než křesťanství, a proto podlehli arabskému náboženskému a kulturnímu diktátu. Přestože si udrželi vlastní jazyk, hudbu, architekturu nebo užitek umění, běžný turista je neodlišuje od Arabů. Nyní jsme projížděli krajem, kde jsme si mohli všimnout, že berberské ženy si na rozdíl od Arabek nezahalují obličej a často nosí pestrobarevné oblečení. Zastávají ty nejnáročnější práce včetně obdělávání polí, péče o dobytek, přenášení těžkého nákladu až po praní a vaření. V údolí **Zizu** jsme poprvé narazili i na tradiční berberské ksoury, což jsou opevněné kmenové vesnice. Už od nepaměti se budují z hlíny a bláta. Jakmile přestanou být obývány a udržovány, okamžitě se začnou rozpadat. Z toho důvodu jsme na naší cestě zaznamenali i celou řadu trosek ksourů. Velmi zajímavá byla také návštěva starého zavlažovacího systému **Khettára**, který na povrchu připomíná obrovské krtince, ale jde o kanál přivádějící vodu do oáz ze vzdálenosti až desítek kilometrů.

Největší koncentraci těchto tradičních berberských vesnic jsme viděli v palmárii **Tinerhiru**, v údolí říčky **Todra**. Už jméno **Tinerhir** je berberského původu. Každý ksár v oáze Tinerhiru původně řídil část úrodné půdy a to

vedlo k častým sporům o území a přístup k vodě. Jednotlivé ksoury tak válčili mezi sebou a jejich hradby byly z obranných důvodů zpevňovány ještě ve 20.století. Zvlášť když o holou existenci v oáze mezi sebou soupeřily desítky ksourů. Z vyhlídky jsme si všimli, že kromě datlových palem se v oáze pěstují i olivovníky, mandlovníky, granátová jablka, zelenina i jetel pro domácí zvířata. Pohled na palmarii Tinerhiru je působivý a nelze se divit, že inspiroval britského politika a příležitostného umělce Winstona Churchilla k jeho zvěčnění na malířském plátnu. Z **Tinerhiru** jsme vystoupali až k soutěsce

Todra, která je svými 300m vysokými stěnami nejhlubší roklí v pohoří Atlas.

Kolmé do červena zbarvené skály vytváří místy jen 10metrů širokou úžlabinu. Říčka **Todra** neslouží jen k napájení oáz **Tinerhiru**, ale i k praní, jak jsme mohli přesvědčit hned za soutěskou, když jsme pozorovali berberské ženy při práci. Z **Todry** jsme sjeli zpět do **Tinerhiru** a údolím mezi pohořím Atlas vpravo a masívem **Sarhro** po levé straně pokračovali k západu. Projížděli jsme po trase, která s označuje jako „Cesta tisíce kaseb“. Zastavili jsme se ve městě **Boulmalne**, které leží na řece **Dades** a má několik rozpadajících se kaseb. Největší koncentrace hliněných hradů se nachází v oáze Skoura, kam jsme dorazili již za večerního šera. Uvádí se, že tam stojí nebo se rozpadá na padesát kaseb. Dobrodružnou procházkou jsme se vydali od kasby **Ben Moro** ze 17.stol. po vysychajících políčkách v oáze až ke kasbě **Amerhidil**, která také pochází ze 17.století a je stále obývána. **Amerhidil** je jednou z největších hliněných tvrzí a architektonicky patří k nejzajímavějším. S místním průvodcem jsme si prohlédli také její interiér, dozvěděli jsme se, že se stavěla zhruba 4 roky ze sušených cihel a palmového dřeva. V přízemí mohla být ustájena cenná zvířata, v prvním patře byla kuchyně a sklad potravin i zrna na sadbu, ve druhém a třetím patře žila rodina pána kasby, na střeše se pořádali hostiny a slavnosti, čtyři obytné věže nabízely soukromé místnosti. V páté věži, mezi kasbami se jedná o unikát, byla toaleta. Ze střechy se nám otevřel úžasný výhled na palmerii.

Není divu, že se objevila i na bývalých padesáti dirhamových bankovkách. Ze **Skoury** jsme dorazili do **Ourzazetu**, kde jsme dvakrát přenocovali. Moderní město, které má asi 60tisíc obyvatel, pro nás představovalo nejjihnější bod naší cesty. **Ourzazate** leží ve výšce téměř 1200m n.m., tedy nejvyšší, co jsme na naší trase nocovali. Kromě kasby Taorirt nemá žádné historické památky. Podobně jako Erfoud bylo vybudováno Francouzi v době protektorátu. **Taorirt** byla v první polovině 20.století největší kasbou v Maroku. Obývali ji příbuzní Thamiho el Glaouiho, marrakešského paši, zvaného Lord z Atlasu. Tento berberský feudál na začátku 20.století kontroloval území za Atlasem a obrovskou moc získal, když za protektorátu pomohl Francouzům ovládnout a udržet vzdorné berberské kmeny. Francouzi ho za jeho kolaboraci povýšili do pozice domorodého vládce na úkor sultána. Thami el Glaoui uměl získat nejen moc, ale i obrovský majetek. Prý byl jedním z nejbohatších lidí na světě. Symbolicky zemřel v roce 1956, kdy se Francouzi stáhli a k moci se vrátil marocký král. Ten nechal Glaouiho pochybně získané jmění zestátnit a tak i kasba rodu Glaoui v Ourzazate je dnes majetkem státu. V posledních letech Ourzazate proslavily filmové ateliéry, jež patří k největším na světě a umožnily natočení desítek hollywoodských velkofilmů, od Lawrence z Arábie před téměř padesáti lety až po Alexandra Velikého nebo film Babel v relativně nedávné době.

11.den Vydali jsme se na výlet terénními vozy na úpatí Vysokého Atlasu. Do nejvyšších hor severní Afriky jsme se zakousli třikrát. Poprvé, když jsme překonávali jejich východní úbočí při cestě z Meknesu do Erfoudu, podruhé při výletu z Ourzazate a potřetí během přejezdu do Marrakeše. Nejautentičtější jsme tento masív prožili při druhé cestě. To jsme terénními vozy přes oázu Skoura zamířili do městečka **Toundout**. Za ním asfaltovou silnici nahradila kamenitá pista. Projížděli jsme vyschlým korytem řeky **Oued Nigger**, míjeli jsme mnoho berberských vesnic, mezi skalami se objevovaly osamělé kasby a nad námi se tyčil druhý nejvyšší masív Maroka **M'Goun** (4071 m.n.m). Cestou jsme zahlédli několik příbytků polonómádů. Tito lidé totiž přes zimu žijí v jeskynních obydličích, jakýchsi norách v zemi, léto pak tráví na svazích Vysokého Atlasu, v jejich zimovištích jsme je však ještě nezastihli. Pokračovali jsme na jih údolím řeky Mgoun. Na jaře se v této oblasti sklízí růžové květy pro manufaktury v Kelaa. Růže zde prý vysadili již ve starověku Féničané. Pohybovali jsme se ve výšce kolem 1600m n.m. a přímo nad námi se zvedaly dvoutisícovky Vysokého Atlasu. Roklinou Mgouny jsme dorazili až do osady **Bou Thrarar**. Ve vesnici jsme opustili řeku i asfaltovou cestu a terénem zamířili do výšky cca 2000 m.n.n na vyhlídku na údolí **M'Goun** i na **Vysoký Atlas** na severu i **Saharské pohoří** na jihu. Nádherným údolím jsme se pokračovali na hlavní silnici do Kellaa Mgouny.

Opět jsme přenocovali v Ouarzazate.

12.den Tento den, kdy jsme se vydali busem znovu překonat Vysoký Atlas, jsme se dopoledne zastavili v neznámějším marockém seskupení kaseb, **Ait Benhaddou**. Svou skladbou a podobou není typickým ksárem, ale spíš souborem jednotlivých rodinných kaseb, jež na sobě byly nezávislé a jejichž obyvatelé spojovalo snad jen společné využívání sýpky na obilí (agadiru) na nejvyšším bodě obce, zde se nacházela také saadská pevnost. Kasby mají čtvercový půdorys s hranolovitými věžemi v každém rohu. Vrchní část je zdobena reliéfy, jež měly ozdobnou i ochrannou magickou funkci. Viděli jsme, že přízemní část každé kasby byla využívána jako chlívek pro domácí zvířata a skladiště, prostřední část domu zahrnovala další skladovací prostory, kuchyni a ložnici. V bezpečném horním patře již byla umístěna malá okénka, kterými vstupovalo světlo do dalších obytných místností. Na střešní terase ženy tkaly a šily a celá rodina jedla. V kasbách nebyl prakticky žádný nábytek, koupelna ani záchod. Podobně jako u jiných marockých kaseb nelze určit jejich stáří. Stály tu zřejmě již v 16.století, kdy se tu zastavovaly karavany s nákladem zlata, otroků, slonoviny i dalších produktů černé Afriky, aby si tu odpočinuly před náročným překonáváním atlaských průsmyků. Ait Benhaddou si uchovalo svou podobu z dávných dob. U některých filmařů evokovalo zašlé biblické, antické nebo středověké časy. Proto posloužilo jako kulisa při natáčení historických velkofilmů jako například v roce 1999 Gladiátora a opět let později Království nebeské.

Z Ait Benhaddou jsme zamířili do vrcholových partií Vysokého Atlasu. Kolem berberských vesnic, které s narůstající nadmořskou výškou byly budovány více z kamenů než z hlíny, jsme se naším busem dostali až do průsmyku **Tizi-n-Tichka** ve výšce téměř 2260m n.m. To byl nejvyšší bod naší cesty. Kolem nás se zvedaly třítisícovky a kdesi v dálce jsme tušili nejvyšší marockou horu, téměř 4200m vysoký **Djebel Toubkal**. Po sjezdu z nebeských výšin jsme se ocitli opět v jiné scenérii, v rovinaté stepní krajině.

Největším jihomarockým městem je **Marrákeš**. V její aglomeraci žije více než milión lidí, většinou Berberů. Právě ti dali městu jeho tvář. Marrákeš založil někdy v 60.letech 11.století Jusúf ben Táchfín, berberský válečník, který si během krátké doby podmanil celé Maroko i polovinu Španělska. Tento bojovník svaté války nezaložil jen město, ale i novou vládnoucí dynastii Almoravidů. V Marrákeši se usadili i panovníci rodu Almohadů, jenž vládl zemi ve 12. a 13.století. Později vladaři přesídlili ve Fesu, avšak arabský sultánský rod Saadů si v 16.století znovu vybral Marrákeš jako metropoli své říše. Na přelomu 19. a 20.století tu ještě sídlili sultáni z rodu Alaouitů a jejich vezíři, o čemž vypovídají vládní paláce z té doby. Berberský paša Thami el Glaoui tady měl za francouzské okupace svou rezidenci. Dodnes je město jedno z královských sídel. Pro nás bylo další památkou UNESCO. Při příjezdu nás nejdříve upoutaly datlové palmy, které dotváří oázu Marrákeše. Potom nás zaujaly hradby z červeného jílu, které od středověku v délce 12km obklopují město.

Zaparkovali jsme u mešity **Koutobie**, již nechali vystavět příslušníci první vládnoucí berberské dynastie, Almoravidé. Avšak jak jsme viděli, z původní stavby zůstaly jen základy. Noví vládcí ve 12.století, Almohadé, původní stavbu zbořili a vybudovali svatyni, která dodnes patří k nejvýznamnějším marockým mešitám. Za Yakouba al Mansoura byl postaven 70m vysoký minaret, který dodnes patří mezi architektonicky nejhodnotnější věže islámského světa, i když už nemá barevnou fasádu jako ve středověku. Od Koutoubie, která pro turisty není přístupná, jsme přešli na nejživější marocké náměstí, jež však nese nejsmutnější jméno - **Djama el Fna**, což znamená „Shromáždění mrtvých“. Označení pochází z dob, kdy se tu vystavovaly hlavy popravených zločinců. Jak jsme viděli především v podvečer, náměstí se zaplní stánky s občerstvením, kejklíři, cvičenými opicemi, zaklínači hadů, vypravěči příběhů, věštcí a dalšími postavami jako ze středověkého jarmarku. Z Djama el Fna jsme se pak ponořili do **súkú mediny**, která je opět rozčleněna jako v dobách Pohádek tisíce a jedné noci. Procházeli jsme i mezi dílnami a prodejny kovářů nebo barvířů, až jsme přišli k nejvýznamnější almoravidské památce, která se nám v Maroku postavila do cesty. Šlo o **Koubbu**, dekorativně zdobenou svatynku nad posvátným pramenem z přelomu 11. a 12.století. Charakteristické ozdobné prvky, jež jsme obdivovali u mnohých památek ve Fesu, Meknesu nebo Rabatu, byly poprvé použity právě zde. Zde jsme navštívili fantastický obchod s kořením, užili si ruchu tržiště a poté pokračovali k **hrobkám dynastie Saadů** ležících nedaleko starého královského paláce v kasbě. Hlavní stavby hrobky nechal postavit sultán Ahmed El Mansour (1578-1603). Nádherná štuková výzdoba, mozaiky i cedrové vyřezávané stropy jsou zřejmými odrazy granadské Alhambry. V mauzoleích i přilehlých nádvořích je pohřbeno na 160 členů dynastie. Mausoleum bylo zazděno z příkazu sultána Moulaye Ismaila. Od hrobek jsme pokračovali k místu, kde se rozkládal palác Ahmeda El

Mansoura El Badi, který nechal vyrabovat Moulay Ismail. Kolem paláce **Bahia**, tedy „kráska“. Sloužil velkovézirovi Bou Ahmedovi, který se na konci 19. století propracoval z černého otroka až na ministerského předsedu. Život v rezidenci popsal kronikář Maroka konce sultanátu Walter Harris. Uličkami staré mediny jsme se vrátili na náměstí Djemaa El Fna. Marrákeš pro nás byla rušným městem, které kontrastovalo s tichem pouště a klidem berberského Atlasu. Připomněli jsme si, že jméno města se před stovkami let v evropském povědomí přeneslo na celou zemi a ta se dnes podle něj nazývá Maroko. Večer jsme přešli k Atlantskému oceánu, kde jsme nocovali blízko centra města Essaouira.

13.den Tečku za naším marockým programem jsme udělali v **Essaouíře**. Ta má zhruba 80 tisíc obyvatel a leží na jihozápadním pobřeží Maroka. Toto přístavní město je památkou UNESCO i letoviskem s rozlehlou písčnou pláží. Hned ráno nás na obzoru zaujaly tzv. **Purpurové ostrovy**. Mají jméno, které dostaly už ve starověku, když tam Féničané z výměšků měkkýšů murex vyráběli červené barvivo. Místo v průběhu dějin těžilo ze své polohy při jednom z mála přírodních přístavů na severozápadě Afriky. Karavany sem přivážely zboží z nitra černého kontinentu, aby ho místní obchodníci naložili na lodě a dopravovali až do Evropy. Již na konci 15. století tady Portugalci vybudovali obchodní a vojenskou základnu. Na krátkou dobu tu vládli i Španělé, Angličané nebo Holanďané. Kolonialisté označovali město jako Mogador. Pod tímto názvem existovalo i v době francouzského protektorátu. Ve druhé polovině 18. století ho do dnešní podoby nechal přestavět sultán Sidi Mohamed Ben Abdallah. Jeho projektantem byl francouzský otrok a původem architekt Theodor Cornut. Ten vystavěl město jako mix evropské a tradiční marocké architektury. Od té doby se arabsky jmenuje Essaouira, což znamená „dobře navržené“. Bylo vojenským i obchodním přístavem, jedním z nejvýznamnějších v Africe. Usazovali se tady evropští kupci. Město přitahovalo i židovské obchodníky, kteří obývali místní mellah a tvořili téměř polovinu obyvatel. Essaouira se vylidnila poté, co byl vybudován nový přístav v Casablance a kdy byla odsunuta židovská menšina. Dnes žije cestovním ruchem jako jedno z mála letovisek u Atlantiku, hudebními festivaly, malíři a uměleckými řemesly. Medina Essaouiry je obehnaná hradbami. My jsme do ní prošli branou **Bab es Sebaa** a zamířili k přístavu. Pryč jsou doby, kdy zde přistávaly obchodní lodě. Přesto tu dodnes panuje mumraj, daný životem rybářů. Nechybí tu ani hejna mořských racků, vyplětači sítí či prodejci ryb. **Přístav** je obehnan hradbami, které původně vystavěli Portugalci. Nejpůsobivější atmosféru má **pevnost Skala de Ville**, již zdobí stovky let stará děla evropských dobyvatelů. O její hradby se třístí vlny Atlantiku. Před šedesáti lety se tady točil Othello, před pěti lety ve filmu Království nebeské hradby Essaouiry nahradily sicilskou Messinu. Společně jsme navštívili i sůk řezbářů, kteří zde zpracovávají dřevo jehličnatého stromu **thui**, jenž roste jen v okolí Essaouiry. Procházeli jsme se medinou, kde převládají bílé omítnuté domy s modrými doplňky. Ještě chvíli jsme relaxovali v uličkách města, procházeli si po dlouhé písčité pláži. Odpoledne jsme se vydali na cest k více než 700 km dlouhou cestu ke španělským hranicím v Ceutě. Cestou jsme ještě zastavili v arganovém lese a prohlédli si krásně vzrostlé stromy, které rostou pouze v Maroku, a z jejichž oříšků se lisuje olej využívaný v kosmetice, farmaceutice i při přípravě jídel.

14.den Brzy ráno jsme překročili hranici španělskou a přepluli z Ceuty do Algeciras. Podél pobřeží Costa del Sol jsme za prudkého deště zamířili k Torremolinos. Ještě než jsme dorazili do letoviska, tak jsme krátce zastavili v původně arabské vesnici **Mijas** s typickou bílou andaluskou architekturou. Otvírají se odsud krásné výhledy na Costa del Sol. Zdejší domy jsou nádherně opraveny a místní restaurace patří k nejlepším v kraji. Zbytek dne jsme strávili odpočinkem v Torremolinos. Ukázali jsme si centrum s obchody a restauracemi, pěknou pěší zónu s několika zajímavými sochami, nejstarší část města se starým mlýnem a kostelem sv. Michala a také cestu na krásnou písčnou pláž, která se u **Torremolinos** táhne do délky 7 km.

15.den Dopoledne jsme zamířili do centra **Malagy** (550 000 obyv.). Město pravděpodobně založili Féničané a zkvétalo i za islámských časů. Bylo hlavním přístavem emirátu Granada, posledního muslimského státu na Pyrenejském poloostrově. V 19. stol. ožilo jako centrum podnikání. Zakládaly se zde textilky, železárny, cukrovary i loděnice. Zdejší dezertní víno bylo velmi populární ve viktoriánské Anglii a dodnes je významným vývozním artiklem. Prošli jsme se ke katedrále, které místní říkají **La Manquita** (Jednoruká), protože její jižní věž nebyla dokončena. Začala se stavět na začátku 16. stol. na místě staré mešity. Historickým centrem jsme pokračovali kolem **Museo Picasso Malaga**, které schraňuje na 200 prací **Pabla Picassa**, který se v Malaze narodil roku 1881. Ukázali jsme si Picassův rodný dům, nádherně zachovalé římské divadlo i mohutné maurské pevnosti **Alcazabu** a **Gibalfaro** tyčící se nad městem. Na závěr jsme se prošli po fantastické promenádě **Paseo del Parque**, která připomíná subtropickou botanickou zahradu.

Odpoledne jsme zamířili do slavné **Granady** (260 000 obyv.). Její dějiny se čtou jako úžasný thriller. Jsou plné složitých intrik, úkladů, požitkářství, zločinů i milostných afér odehrávajících se za hradbami a zdmi městských paláců. Po pádu Cordoby (1236) a Sevilly (1248) hledali muslimové útočiště v Granadě. Vládce Mohamed Ibn Jusuf zde zřídil nezávislý emirát, který sahal od Gibraltarského průlivu až po město Almeria. Po 250 vládli emírové z dynastie Nasridů ze stále krásnějšího paláce Alhambra. Granada se stala jedním z nejbohatších měst Evropy. Vzkvétaly zde řemesla i obchod. Svůj vrchol zažil emirát ve 14.stol. za vlády Jusufa I. a Mohameda V. Koncem 15.stol. se však rozhořel zuřivý boj o následnictví. Jedna strana podporovala emíra Abu Hasana a jeho favoritku Zoráju, druhá zase jeho syna Boabdila a jeho matku Aishu. Boabdil nakonec zvítězil, ale pouze krátce. Křesťanská vojska katolických manželů Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského plenila zemi a dobývala jedno město za druhým. V roce 1491 oblehla i Granadu. Po osmi měsících obléhání Boabdil (užíval oficiálního jména Mohamed XII.) kapituloval výměnou za údolí Alpujarras a 30 000 zlatých. Ty však brzy opustil a dožil v Maroku, zemřel roku 1533. Dne 2.1 1492 katolická veličenstva slavnostně vstoupila do města. Královský dvůr pak několik let sídlil v Alhambře. Velmi brzy však následovala náboženská perzekuce. Židé byli ze Španělska vyhnáni a muslimové nuceni k přestoupení na křesťanství. V 17.stol. většina ze Španělska odešla.

Název **Alhambra** znamená v arabštině červený hrad. Násrovní emírové ji změnili v opevněný palácový komplex. Po dobytí byla mešita nahrazena kostelem a vnuk Isabely a Ferdinanda Karel I. nechal na místě jednoho křídla paláců vystavět obrovský renesanční palác.“

Ukázali jsme si pevnost Alcazabu, kde sídlila vojenská posádka Alhambry, obrovský palác Karla I., hradby opevnění i místo, kde se nacházejí Paláce Nazariés. Pod námi se otvírali výhledy na arabskou čtvrť Albayzín. Prošli jsme se také v historickém centru Granady pod Alhambrou. Ukázali jsme si obrovskou goticko-renesanční katedrálu z počátku 16.stol. i **Královskou kapli**, kde jsou pohřbeni Isabela, Ferdinand i jejich dcera Juana a její manžel Habsburg Filip zvaný Sličný. V kapli jsme obdivovali úžasný mramorový náhrobek, prosté olovené rakve s ostatky těch, kteří psali dějiny Španělska i světa.

Na nocleh jsme zamířili do Alicante.

16.den V Následující den ráno jsme se brzy ráno vydali na dlouhý přejezd do metropole Katalánska **Barcelony** (1700 000 obyv.)

Prohlídku města jsme zahájil na **Ramble** , přes kilometr dlouhé hlavní ulici, jejíž prostřední část je živou pěší zónou. Zastavili jsme se i na hlavní tržnici **La Boqueria**. U barcelonské opery – **Gran Teatre de Liceu** je možné na dlažbě Rambly uvidět mozaiku od katalánského surrealisty Joana Miró. Ten byl současníkem Dalího, avšak ve srovnání s ním jsou jeho díla dětsky naivní. Po Ramble jsme došli až na centrální **Katalánské náměstí**. Na třídě **Passeig de Gracia** jsme si ukázali úžasné secesní domy **Casa LLeo Morera** a **Casa Amatler**. Nechyběl ani slavný Gaudího dům **Casa Batló**. Zastavili jsme také u poslední Gaudího světské stavby **Casa Mila** (La Pedrera).

Odsud jsme metrem přejeli k slavnému chrámu **Sagrada Familia**, jenž je nejslavnější stavbou města. Koncentruje v sobě nejvýznamnější secesní památku, ale i vizi do budoucnosti, neboť se stále ještě buduje a dokončen bude až za desítky let. Je odkazem geniálního architekta **Antonia Gaudího**, který jeho stavbu řídil od 80.let 19.století až do své smrti v roce 1926. Další generace architektů navázaly na Gaudího myšlenku a budovali kostel jako architektonickou Bibli. Za Gaudího bylo postaveno východní průčelí symbolizující narození Ježíše, později už mnohem fáději dostavěli západní trakt, připomínající Ukřižování. Přes 100m vysoké věže představují dvanáct apoštolů a čtyři evangelisty. Jižní průčelí má vyznačovat nebeskou slávu. Dominantami budou věže Krista a Panny Marie. Jako stavební materiál se kromě betonu používá i keramika, železo nebo sklo. Východní průčelí působí organicky jako všechny Gaudího stavby.

Metrem jsme se vrátili do centra a zamířili do starého města, zvaného „**Barri Gotic**“. Zastavili jsme se u kostela s nejkratším názvem „**Pi**“. Jde o gotickou stavbu ze 14.století s imponující rozetou a historkou, že se do ní chodil modlit Kryštof Kolumbus, než se vydal na svou objevnou plavbu. Pak jsme se ocitli na Novém náměstí, které má z poloviny moderní tvář včetně sgrafita od Pabla Picassa a z druhé strany dvě věže s anticko-středověkou podobou. Staré Barceloně dominuje gotická katedrála **Svaté Eulalie** z konce 13.století. Sv.Eulálie se podle tradice narodila roku 292 a zemřela roku 304. Existuje mnoho verzí jejího příběhu. Nejčastěji se uvádí, že byla umučena za to, že se zastávala pronásledovaných křesťanů a strhávala pohanské modly. Byla bičována,

mučena hřeby a háky, a nakonec upálena v peci či ukřižována. Uvnitř katedrály se nachází křtitelnice, kde katolický královský pár nechal z Indiánů, jež přivezl Kolumbus, udělat křesťany. Středověké sídlo panovníků jsme si ukázali na **Náměstí králů** s věží Mirador krále Martina i gotickou kaplí **Svaté Agáty**. Právě tady pobývali Isabela Kastilská a Ferdinand Aragonský, když se roku 1493 Kolumbus vrátil ze své objevné cesty. Byli zároveň posledním královským párem, jenž vládl z Barcelony.

Na **Jakubově náměstí** jsme si ukázali budovu radnice i sídlo katalánské autonomní vlády a parlamentu. Na **Královském náměstí** jsme obdivovali palmy vyrůstající z dlažby, kašnu Tří grácií i originální lucerny od Antonia Gaudího. Odsud jsme se vrátili do přístavu a odpočali si v centru Maremagnum u přístavu. Na závěr jsme se zájemci navštívili přestavení **Světlo a zvuk** nedaleko Španělského náměstí na Magické fontáně před Palazio Nacional.

Do autobusu jsme nastupovali naproti budově středověkých loděnic, přímo u sloupu z 19. století, jemuž dominuje socha Kryštofa Kolumba. Zatímco slavný mořeplavec ukazuje směr k západu, my se vydali opačným směrem.

17.den Ve večerních hodinách jsme se šťastně vrátili zpět do vlasti. Zážitky z Maroka s námi ale zůstávají dál.